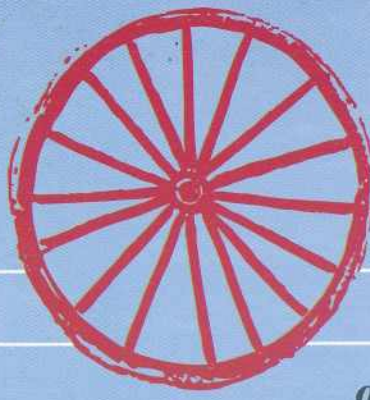

Romano them

R O M S K I S V E T

berš/leto: 5

oktober 1999, številka 6

PREDSTAVITEV ZBORNIKA

stran 19

stran 15

KULTURNI TABOR

DOBITNIKI PLAKET ZRDS

stran 12

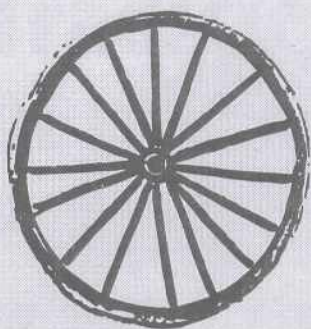

stran 14

DAN ROMOV

ROMANO THEM ROMSKI SVET

številka 6, oktober 1999

založnik

**Zveza romskih
društev Slovenije**
Gregorčičeva 55
9000 Murska Sobota
tel./fax: (069) 31-329

glavni in odgovorni urednik
Jože Horvat - Muc

uredniški odbor

dr. Pavla Štrukelj
Monika Sandreli
Štefan Šarkezi
Nataša Brajdič
mag. Alenka Janko
Jelenka Kovačič
Zlatko Hahn

dopisniki

Marija Padovan, Novo mesto
Zdravko Pilipovič, Krško
Anita Cener, Serdica
Elvis Resnik, Vanča vas-Borejci
Lujzi Baranja, New York
Dragoljub Ackovič, Beograd

prelom in tisk

Tiskarna Klar, Murska Sobota

naklada

500 izvodov

Po mnenju Ministrstva za kulturo RS št.
415-562/96, se Romano them - Romski
svet šteje med proizvode za katere se
plačuje 19% davek na dodano vrednost.

Izid časopisa Romano them sta omogočila
Zavod za odprto družbo Slovenija
in Ministrstvo za kulturo RS

VSEBINA

Jože Horvat - Muc: <i>Beseda urednika</i>	2
dr. Pavla Štrukelj: <i>Tradicionalni obrtniški poklici v Romskih skupnostih</i>	3
Bečiri Fatmir: <i>Mednarodni izbor romske lepote '99</i>	7
Asmet Elezovski: <i>E Romane media</i>	8
Jože Horvat - Muc: <i>V spomin</i>	9
Jože Horvat - Muc: <i>Intervju s prof. Vesno Ackovič, muzikologinjo</i>	10
Zlatko Hahn, Elvis Resnik: <i>Romsko društvo Čapla</i>	11
Monika Sandreli: <i>Novinarski večer</i>	12
Jože Horvat - Muc: <i>Dobitniki plaket</i>	12
Marija Padovan: <i>Svoje mesto pod soncem iščemo</i>	13
M. P.: <i>Ukinitev romskega društva ROM Novo mesto</i>	13
Janja Rošer, Tina Horvat: <i>Dan Romov Maribor '99</i>	14
Andelina Cener: <i>Svetovni dan Romov Maribor</i>	14
Janja Rošer, Tina Horvat: <i>Občinsko praznovanje</i>	14
Štefan Šarkezi: <i>1. romski tabor na kulturnem področju</i>	15
Jože Horvat - Muc: <i>5. mednarodni romski tabor M. Sobota '99</i> ..	16
Anita Cener: <i>Končno asfaltirana cesta</i>	18
Filip Matko: <i>O romih tudi v Večeru</i>	18
Jože Horvat - Muc: <i>Predstavitev zbornika z znanstvenega srečanja</i>	19
Anita Cener: <i>Obisk ministra Bergauerja v romskem naselju Serdica</i>	19
Janja Rošer, Tina Horvat: <i>Ciganska noč '99</i>	20
<i>Fanfara Ciocarlica</i>	20
<i>Folklorna skupina Romani Union</i>	21
Neva Miklavčič - Predan: <i>Helsinški monitor, Izjava št. 7</i>	22
Jože Horvat - Muc: <i>Gledališka skupina Romani Union</i>	23
Stanko Baranja: <i>Romska poroka</i>	24
<i>Romi pišejo</i>	25
Romeo Horvat - Popo: <i>Pesnice</i>	27
Slavko Baranja - Lujzi: <i>Dijl Tumenca</i>	29

Beseda urednika

Jože Horvat - Muc

glavni in odgovorni urednik

Da imamo svoj SVET (časopis) je prav in lepo. Kaj je prav?... se sprašujemo. Prav je, da informiramo, pišemo in obveščamo o dogodkih, takšnih in drugačnih.

In kaj je lepo?

Lepo je, da pri izidu časopisa in njeni vsebini prispevamo svoj delež mi Romi in pa tudi neromi. Kakor tudi to, da uporabljamo pri pisanju svojih prispevkov romski in slovenski jezik.

Po svetu se Romi v različnih državah že vrsto let ukvarjajo z razvojem romskih medijev. V nekaterih državah imajo Romi že dolgo tradicijo pri ustvarjanju romskih medijev.

Tako na primer izdajajo različne časopise in revije, ki izhajajo vsak teden ali pa vsak mesec.

In kakšen je razvoj romskih medijev pri nas v Sloveniji (govorimo o časopisu)?

Vsekakor lahko rečemo, da smo na pozitivni poti, saj izdajamo svoj Romski svet trikrat na leto, v prihodnje naj bi izšel štirikrat ali petkrat letno. Tudi prispevki so kar solidni in iz različnih krajev, pisani v romščini in slovensščini.

Upamo pa tudi, da bo kvaliteta ome-

njenega časopisa v prihodnosti na višji ravni kot zdaj. K temu naj bi prispeval tudi mednarodni seminar za Romske novinarje, ki ga pripravljamo pri Zvezi romskih društev Slovenije in bo izveden s pomočjo Zavoda za odprto družbo Slovenija, ki bo pomagal tudi na strokovnem področju.

Vsak časopis je namenjen svojim bralcem, takšnim in drugačnim.

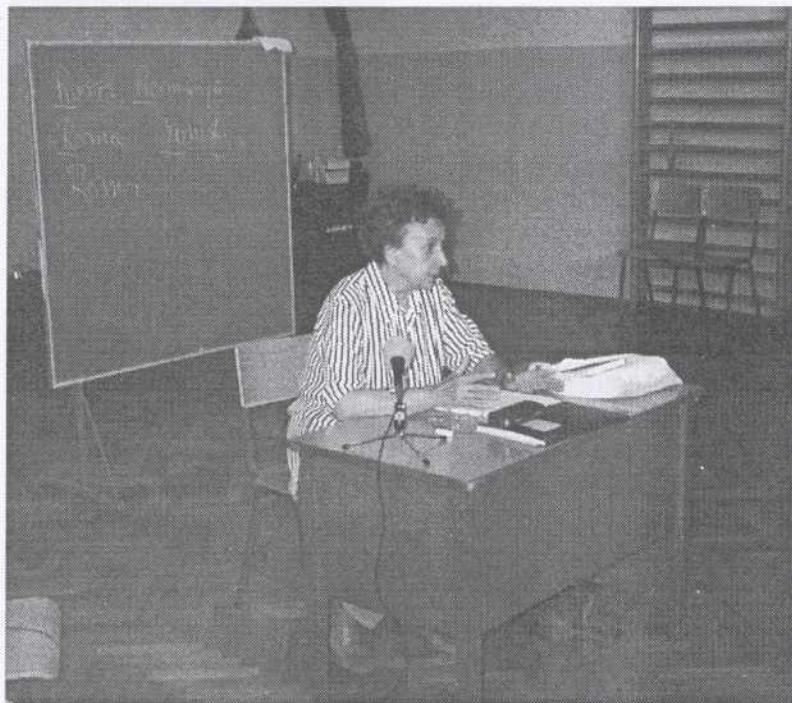
Tudi naš in vaš (Romano them), zato uživajte v branju (in spoznavanju) Romskega sveta.

Tradicionalni obrtniški poklici v romskih skupnostih

Dr. Pavla Štrukelj, Ljubljana

V tej številki revije seznanjam romske bralce z nekaterimi tradicionalnimi pridobitnimi dejavnostmi, s katerimi so se predniki današnjih romskih skupnosti ukvarjali v svoji prvotni domovini in tudi kasneje, ko so se razselili po Evropi in v naši deželi. To so razne obrtne dejavnosti, ki so pomenile poglaviti vir za preživljanje v preteklih stoletjih. V 20. stoletju, posebno do druge svetovne vojne, so se še nekatere obrtne dejavnosti ohranjale, vendar povečini pri starejših romskih posameznikih. Romi so s pridom uporabljali svoje znanje in sposobnosti, ki so jih zahtevale razne obrti, saj so z njimi pridobivali sredstva za materialne dobrine, potrebne za vsakdanje življenje.

Predniki današnjih Romov so se že v Indiji ukvarjali z raznimi poklici, kasneje tudi na selitvenih poteh, predvsem v deželah, po katerih so potovali. Tako je znan podatek, da so se srečali še na azijskih tleh s potujočim mongolskim plemenom, ki je imelo konje. V karavano teh plemen so bili indijski kovači sprejeti kot mojstri za podkovanje konj, kot godbeniki pa so razveseljevali mongolske bojvnike. Ta omemba je zanimiva, saj arhivski viri kasneje, ki opisujejo potovanja indijskih plemen na staro celino, predvsem omenjajo nekatere

poklice, ki sodijo v njihovo najstarejšo dejavnost. Ta so: kovaška obrt, glasba, ples in ljudsko zdravljenje z zelišči in magičnimi pripomočki.

Kovaška obrtna dejavnost, ki je bila pri Romih in prednikih teh plemen tako razširjena, in je pomenila etnično značilnost, je danes skoraj pozabljena.

Obdelovalci raznih kovin – to je kovači – so še danes znani v Indiji in sicer v določenih plemenskih organizacijah. Pomembni so na primer kovači Gadulia Lohar v vzhodnem Radžastanu in ti kažejo nekatere sorodnosti z evropskimi Romi. Če pa omenimo potovanja indijskih plemen na zahodu, poročajo zgodovinski

viri o kovačih v Perziji (Iranu), v Mali Aziji in na vzhodu Evrope. V 14. in 15. stoletju so znani Romi kovači in kotlarji na otoku Krfu. S to obrtjo se ukvarjajo indijski priseljenci tudi v Grčiji, Turčiji, Egiptu, Romuniji, Transilvaniji in seveda na Madžarskem. Potrebno je poudariti, da je bilo delo teh kovačev zelo cenjeno, mojstre tega dela pa so spoštovali. Na Madžarskem so v preteklosti dobili Romi celo pravico izdelovati orožje in strelivo. V tej deželi je bila kovaška obrt Romov tako znana in cenjena, in da bi zmanjšali njen vpliv pri ljudeh, so se pritožili pri oblasteh domači kovači. Tako je prišla odredba, da so morali rom-

ski kovači delati le v šotoru. Na Madžarskem je znan tudi ta pregovor: kolikor Ciganov, toliko kovačev. Block je na primer zapisal, da je težko najti romunsko vas, ki ne bi imela naseljenega Roma kovača ob robu vasi. O razširjenosti romske kovaške obrti v Srbiji poroča tudi T. Dorđević.

Zanimivo je, da Romi ne poznajo taljenja železne rude. Že od nekdaj se oskrbujejo s starim železom ali novim izdelkom, ki ga obdelajo v razne predmete. Zaradi uporabe različnih kovin se ti obrtniki razvrščajo v zlatarje, rudare, podkovske kovače, izdelovalce poljedelskega orodja, popraviljalce posod, žebjarje, izdelovalce cenejših okraskov itd. V zahodnih evropskih deželah pa romski kovači niso dosegli takega razvoja kot na vzhodu, zato so začeli trgovati z izdelki na sejmihi.

Navedeni podatki kažejo razširjenost romske kovaške obrti v raznih deželah po Evropi. Kako je bila ta romska obrtna dejavnost razvita v Sloveniji v preteklosti, in ali je še danes dejavna, pa bodo povedali v nadaljnjem izvajanju.

Večina romskih kovačev se je naselila v Beli krajini in drugod po Dolenjskem. Njihovo poglavitno kovaško delo je splošno zajemalo izdelovanje raznih priprav in orodij za kmečko prebivalstvo, kupčevali pa so tudi s konji in jih zdravili. V Prekmurju se je naselilo tudi nekaj romskih kovačev. Zanimivo je to, da so bili prav kovači med prvimi romskimi naseljenci. Pisatelj Trdina je konec prejšnjega stoletja zapisal o dolenjskih romskih kovačih tole. Ti Romi so izvrstni kovači in bi se s tem delom lahko preživljali, če bi si omislili dobro orodje. Z dosedanjim orodjem lahko po-

pravijo ali izdelajo samo kakšno lopato, motiko, srpico ali drugo preprostejše orodje. Kakor je znano, pa so ti nekateri kovači v prvi polovici 20. stoletja imeli dobro opremljene kovačnice z orodjem in drugimi pripravami.

Nekatere rodbine Romov, ki so se priselile na Dolenjsko, so prej pripadale plemenu na Hrvaškem; po poklicu so bili tudi ti kovači. Tako je razumljivo, da so te rodbine tudi na Slovenskem nadaljevale s kovaško obrtjo. V preteklosti so še potovale iz kraja v kraj in na potovanjih opravljale kovaška dela. Kasneje so se te družine naselile, preživljale s kovaškim delom, s trgovanjem s konji ali s tolčenjem kamenja na cesti, če ni bilo dela v kovačnici.

Podatke o Romih kovačih v Sloveniji dobimo tudi v ohranjenih starih listinah. Napisan je na primer »Cigan-kovač«, v nekaterih primerih odkod se je priselil in njegovo sedanje bivališče. Pri potujočih romskih kovačih na Dolenjskem je bilo njihovo delo nekoliko drugačno, kakor pri naseljenem kovaču. Vse delo je potekalo pred šotorom, tu je bil ogenj in meh, ki je razpihoval ogenj, in nakovalo zabito v zemljo, mnogo manjše kot tisto, ki je bilo v kovačnici.

V prekmurske vasi se je naselila manjša skupina romskih kovačev z Madžarskega. Ti so bili tudi prvi naseljenci ob vaseh, kjer so si postavili dom in kovačnico, v kateri so opravljali delo. Tudi ti kovači so delali in popravljali razno orodje kmetom v pokrajini, razen tega so izdelovali še verige, žeblje in druge priprave in te so prodajali po avstrijskih vaseh, v okolici Gradca in drugod.

To so bili romski kovači v preteklosti, znani še pred nekaj

desetletji, danes jih skoraj ni več. Do nedavnega so opravljali ta poklic le še starejši kovaški mojstri, tovrstnih mlajših delavcev je čedalje manj, saj kovaško obrt opuščajo in se zaposlujejo pri drugačnih delih.

Še nekaj besed o kulturni pomembnosti romske kovaške obrti v nekdanjih rodovih in družinah ter o raznih verovanjih. Po smrti romskega kovača je njegovo delo navadno prevzel eden izmed članov družine, toda na drugem mestu ali v drugem kraju. Po stari šegi kovaškega rodu je bilo prepovedano bivanje ali opravljanje kovaške obrti na tistem mestu, kjer je umrl prejšnji kovač. To je bilo v navadi posebno pri potujočih družinah, da so bivališče in prostor, kjer je delal kovač, uničili in zapustili. Pomembna so tudi verovanja o kovaškem orodju, ki so jih te romske družine spoštovale in ohranjale. Posebno nekateremu orodju in pripravam so dajali veliko veljavo in spoštovanje. Nekatere prepovedi, ki so se ohranjale iz roda v rod, so zelo upoštevali, nekatere so veljale samo za ženske. Pred vsem drugim orodjem je bilo nakovalo najpomembnejše v kovaški delavnici. Na nakovalo je smel kovač položiti samo kladivo, nikakor pa ga ni smel politi z vodo; ženski je bilo strogo prepovedano sedeti na njem. Še posebej so upoštevali in gledali, da ga ženska ni imela priložnosti prekoračiti. Taka prepoved je veljala tudi za klešče, kladivo in konjsko opremo. Če bi Romuni ja to naredila, kovač ne bi imel sreče pri delu. Prav tako so menili, da kovač ne bo imel sreče, če bi otrok nakovalo zmočil s svojo vodo ali ga onečedel z blatom. Ta verovanja v zvezi s

kovaškim orodjem so romski kovači zelo spoštovali in so jih varovali kot rodovno izročilo in skrivnost.

V skupino izdelovalcev svedrov sodi rod Olahov v Dolgi vasi pri Lendavi. Ti romski prebivalci živijo precej ločeno od drugih prekmurskih skupin. Prav tako jih njihova obrtna dejavnost uvršča v posebno skupino. Moški člani rodu Olah so še v prejšnjem stoletju izdelovali svedre, jih prodajali in si tako pridobili sredstva za preživljanje. Današnji rod pa je izdelovanje svedrov opustil, ker se je začel zaposlovati in delati druga opravila. Pred nekaj desetletji je delal svedre le še en član Olahov, potem je delo opustil. Začel je potovati z vozom in konjem po naši deželi, zbiral odpadni material in staro železo za določena podjetja. Na teh potovanjih, če je le bila priložnost, je napravil kakšen sveder za prodajo, kajti orodje je imel vedno s seboj. Izdelki te obrti so svedri raznih velikosti.

Posebna skupina so Romi brusarji (žlajfarji, dežnikarji), ki so se naselili v Prekmurju in na Gorenjskem. Delo ni težko, je pa povezano s potovanji po bližnjih in oddaljenih krajih. Prekmurski romski brusarji so potovali po vsej Sloveniji, zato so bili odsotni od doma tudi po več mesecev. Brusarja je navadno spremljala žena, ki je zbirala predmete za popravilo in brušenje, in seveda skrbela za hrano. Včasih so na deželi težko pričakovali romskega brusarja, ker je znal tako dobro brusiti razna rezila in tudi popravljati dežnike. Vaščani so tudi sami prinašali izrabljene nože, dežnike in kuhinjsko posodo, da jo je popravil in zakrpal.

Romski brusar je imel brus na kolesih, da je lahko potoval iz

kraja v kraj, ali tudi konja in voz. Iz Prekmurja so hodili tudi po avstrijskih vaseh in tam opravljali svoja dela. Kakor druga starejša obrtna dela pri Romih se prav tako brušenje rezil opušča; mladina se ga komaj še spominja.

Brus romskega brusarja je zelo zanimiv, imeti mora brusni kamen in zaprti zabojnik, v katerem hrani orodje in material, potreben pri delu. Ta brus je navadno naredil mizar, po želji naročnika ga je tudi nekoliko okrasil. Ornamenti so splošno bili narejeni iz okrasnih vijug, rastlinskih listov, cvetov ali iz geometričnih lijakov.

Gorenjski Sintí so z brusom potovali predvsem po Primorski. Ta brus je bil skoraj popolnoma enako narejen kot že omenjeni v Prekmurju. Priljubljeni okrasni elementi so bili profilirani stebriči na straneh. Veliko kolo je brusar vrtel z nogo in vrtel tudi brusni kamen, povezan z jermenom. Imeti je moral poseben brusni kamen za škarje, drugačnega za nože in druga rezila.

Nenavadno je reči, vendar je bilo resnično, da so se nekateri Romi poklicno ukvarjali z delom, ki je obsegalo nanašanje fine

blatne malte na stene kmečkih ilovnatih ali lesenih hiš. Starejši viri omenjajo tako romsko skupino na Madžarskem, ki je delala omete iz posebne blatne zmesi. Bil je to poklic romske skupine, ki ni pripadala godbenikom. V 19. stoletju se je naselilo v Prekmurju večje število teh delavcev, rekli so jim preprosto, da so to mazači blatnih sten. Še posebno je bil znan neki Rom Balaš, ki je odlično znal to delo in vsakega opravil kvaliteto. Prekmurski domačini so za to delo redno najemali Rome, ki so včasih težko opravili vsa naročena dela v dogovorjenem času. Zato so nekateri dajali Romom celo aro, samo, da so jim napravili blatne omete.

Romski delavec je moral mazači z blatno malto zunanje in notranje stene hiše in strop na podstrešju. Žene teh delavcev so bile prave strokovnjakinje za mazanje notranjih sten kmečke peči. Romi so delali blatno malto sami in sicer takole. Najprej so si pripravili potrebno zemljo, vanjo zamešali zrezano žitno slamo in nekaj vode. To zmes je bilo treba mesiti in gnesti z golimi nogami toliko časa, da je bila drobno zrezana slama dobro premešana z zemljo. Tako je bila pripravljena blatna malta, ki jo je mazač lahko nanašal na stene, jih prekril in zgladil s posebno desko. Nanešeni blatni omet, znotraj in zunaj, je hišo tudi varoval pred zamakanjem in toplejša je bila.

Današnji prekmurski romski prebivalci ne delajo več blatnih sten, ker se je gradnja stanovanjskih hiš popolnoma spremenila. Čeprav je bilo obravnavano delo umazano, so ga Romi v preteklosti radi delali, ker so veliko zaslužili.

Na Dolenjskem so bili Romi znani že v 19. stoletju, da so dobri delavci za pripravljanje gramoza. To delo je bilo ročno in sicer je bilo potrebno debelejšje kamenje drobiti s posebnim kladivom, da je nastal primeren gramoz za nasipanje cest. V prvem desetletju 20. stoletja so določeni ljudje v tej pokrajini menili, da Romi ne znajo drugega kakor kamenje tolči. V teh časih so oblasti naredile tudi več akcij, da bi dolenjske Rome naselili v določenih krajih. Zato so posebno v tridesetih letih našega časa tedanja glavarstva in občine na Dolenjskem pospeševale omejeno delo in skušale z njim zaposliti Rome v kamnolomih. Tako je na primer novomeško glavarstvo izdalo uradni razglas občinam, da naj sporoče kamnolome, ki so na njihovem območju. Značilno je tudi, da so popisi Romov v tistem času vsebovali njihove poklice. Popisovalci so napisali skoraj v vseh primerih samo en poklic in sicer: delavec, tolče gramoz. O delu Romov v kamnolomih je iz tistega časa precej podatkov. Navadno so drobili kamenje vsi odrasli člani romske družine. To delo so opravljali predvsem Hudo- roviči in Brajdiči. V določenih občinah je bilo zaposlenih od 20 – 50 Romov ali še več.

Nekatere občine niso mogle zaposliti Rome v kamnolomih, ker jih niso imele, so pa iskale take kraje. Tak primer je bil kamnolom pri Otočcu, kjer bi bila ena romska družina vse leto zaposlena. Priporočili so Miha Jurkoviča, ki je poznal to delo. Bile so še druge občine, v katerih so zaposlovali Rome v kamnolomih, da so pripravljali gramoz, podjetnik pa ga je prodajal.

Zaposlenost Romov v kamnolomih je bila začasna. To delo je namreč terjalo, da so morale

romske družine potovati iz kraja v kraj. Kadarkoli so se dogovorili za pripravljanje gramoza z delodajalcem, je odšla vsa družina v tisti kraj in si postavila šotor v najbližjem gozdu.

Dolenjski Romi so bili pri drobljenju kamenja in pri pripravljanju gramoza resnično dobri delavci. Delo sicer ni bilo zahtevno, vendar pa je bila potrebna določena spretnost, kako delati s kladivom. Delavec je moral namreč kamenje hitro razdrobiti in to brez večjega napora. Poglavitno in edino orodje je bilo kladivo, ki je moralo biti jekleno. Za drobnejši gramoz so rabili manjše kladivo, za debelejši pa večje in težje kladivo, ki so ga imenovali macola. To kladivo je ponavadi naredil romski kovač.

Romi kot konjski prekupčevalci so bili znani v preteklih stoletjih po vsej Evropi. Večinoma so mešetarili in trgovali s konji na semnjih. Zelo znani so bili v tem poslu madžarski Romi Lovari in tako imenovani Gypsies (Romi) v Angliji. Trgovina s konji je tudi posebno cvetela med nemškimi Romi na sejmiših v Šleziji, Hessenu, na Meklenburškem in Pomorjanskem, dalje v Hanovru in med Romi v Franciji in Španiji.

Romi niso bili živinorejci, bili so le trgovci s konji, katere so imeli na prostem, preden so jih prodali. Tako so delali v več deželah, jih pasli na prostranih ravninah, kakršna so na primer na Madžarskem.

V 19. stoletju so se pri nas le dolenjski Romi ukvarjali s preprodajanjem konj na semnjih. Med njimi je bilo nekaj zelo znanih in tudi uspešnih. To dokazujejo tudi stare listine, v katerih je to opravilo zapisano kot poklic. Na primer zapisovalec je označil osebo kot »Zigeuner Pferdehändler« – Cigan

konjski prekupčevalec.

Trgovina in prekupčevanje s konji je Romom prinašala precej dobička. Nekateri med njimi so bili zelo iznajdljivi. Tako je na primer Rom kupil mršavega, starega ali izčrpanega konja, ki je bil poceni, vendar ga je kmalu pozdravil. Podnevi je bil konj v taboru, ponoči pa so ga skrivaj pasli na kmetovih njivah, posejanih z deteljo ali žitom. Konj je kmalu postal rejen, zato ga je Rom lahko prodal. Če pa je konj imel kakšno napako ali bolezen, jo je romski mešetar znal odpraviti, ali vsaj začasno izboljšati. Tudi nadušljive konje, kar ni redkosti pri tej živali, je znal romski trgovec začasno pozdraviti.

Že v preteklih stoletjih so bili Romi, ki so imeli konje, stalno pod nadzorstvom oblasti. Večkrat se je namreč dogajalo, da je Rom prodajal ukradenega konja. Zato je odredba o dokumentih, ki so jih morali imeti tudi Romi, če so hoteli prodajati konje na sejmišču, vsebovala določene predpise v zvezi z izdajanjem živinskih potnih listov.

Med današnjimi dolenjskimi Romi je splošno prenehala trgovina in prekupčevanje s konji. Posamezniki še imajo enega konja ali več teh živali, vendar je teh lastnikov malo. Gospodarske razmere so se tudi v tej pokrajini spremenile, konj ni več tržno blago, kot je bil v preteklosti, njega je nadomestil avto in trgovina z njim.

V prispevku so predstavljene nekatere pomembne obrtne dejavnosti in sicer predvsem tiste, ki so oblikovale življenje romskega prebivalstva v preteklih stoletjih na stari celini. Poudariti je potrebno, da so resnično nastale mnoge in različne poklicne romske skupnosti, značilne prav za romske naseljenice v Evropi.

Mednarodni izbor Romske lepotice '99

3. 7. 1999 Skopje, Makedonija

BTR – neodvisna romska televizija je letos 3. julija priredila deveti izbor romskih lepotic na katerem so Slovenijo predstavljale Romske lepotice iz Maribora.

Naši se že nekaj let uvrščajo med najlepše. Tako je bila DORIS HORVAT iz Pušče leta 1995 izbrana za najlepšo missico, MIHAELA BRAJDIČ pa je bila leta 1996 izbrana za drugo spremljevalko.

Letos so naše missice bile izbrane:

Kot prva spremljevalka je bila izbrana FETAHI SUHADA, peta izbranka je bila HAFIA SADIJA in sedma spremljevalka je bila AVDULI ŠEMCIJA, vse tri iz Maribora.

Naše missice je spremljal Bačiri

Fatmir, član predsedstva Zveze romskih društev Slovenije, ki je hkrati tudi predsednik romskega društva »PRALIPE« iz Maribora.

Celotni program je še posebej popestrila kraljica romske glasbe Esma Ređepova.

■ BEČIRI FATMIR

Romani šuži chej

Andi Makedonija kednahi auri le Romane šuže čhaujen andu trito julij enjavardešenjatu. Andri Slovenija sana andi Skopje amare šuže čhauja andri Maribor.

Dujti šuži čhej sinja auri kedi-jme i Fetahi Suhada, paunčti i Hafia Sadija te i iftati Avduli Šemcija, sutrijn andri Maribor.

Lenca sinja te u Bečiri Fatmir, angjunu Rom andri Mariborakru »PRALIPE«.

Pru kedipe sinja te i Esma Ređepova, romani djilavijbnaskri kijaurkinja.

Andu palune berša men mauk sinja lek šužeder čhej andu enjavardešpaunčtu, i Doris Horvat andri Pijšče. Andu enjavardeššouftu pa sinja triti šuži čhej i Mihaela Brajdič andru Krško.

■ JOŽEK HORVAT-MUC

E Romane medija

E Romane medija thaj e legislativa, e Romane medija thaj o avibe dzi ko informacije thaj i relacija mashkar e Romane thaj na-Romane medija, organizacije thaj institucije

ERomen andi ex Jugoslavija naj sas o shajipen te den avri informacija vash korkori penge, te aven olen romani emisija, vaj radio, vaj televizija. Sar so phagili e phurani Jugoslavija thaj e Makedonija avili korkorutni e medijengoro informiribe astargja jekh demokraticno drom. Pal o 1991 bersh e Roma ki Makedonija kerde pli Politichno partija thaj I partija sasas kodi so phutargja o drom e romane medijenge.

Ko Skopje, Kumanovo, Tetovo ano lokalna radia sasas vi emisije pe romani chib. Ko 1993 bersh Ko Kumanovo, Skopje, Tetovo, Shtip kerdile vi radijura so denas avri programa 24 ori (chasura). Jekh vrama pal kodo avile vi e anglune privatno televizije sar SHU-TEL thaj BTR. E Romen pal kodo sasas shajipen te aven dzi ko informacija so ovela e Romencar ko lengo foro, them thaj andi luma. E Romane medija ani Makedonija kerde pli buchi te arakhel pes dzivde e romengoro identiteti, kultura thaj istorija.

Kana ko 1997 bersh kerdilo pes e nevo zakono vash e radiodifuzija, but romane medija nashti sas te keren pli buchi. Sar so phenela sas o zakono: te keres normalno buchi trubuj tut finansije, lachi tehnika, profesionalna manusha te keren buchi. Sa kodo e Romane medija nashti sas te resen thaj kdoleske but romane radiaanglile.

Kodo khamel te phenel kaj o zakono del slobodija (tromalipe) sako jekh manush te kerel peske mediumo ani pli chib, numa musaj te avel tut but finansije.

Numa, kana das дума pal kodo keci vrama I MTV del e Romenge te den avri ple emisije, shaj te phenas kaj ki komparacija e Turkoncar thaj e Albanconcar amen naj dost vrama.

Soske si kodo gjal?

Kodo so vash kodo so amare Roma si cera inertne, e Romane organizacije vaj vash kodo so I vrama vash emisije pe minoritetengere chibjende naj mishto ulavdi?

E informacije so shaj te shunen thaj te dikhen pes ano MTV si lende kotar e aver informativno programa so shaj te ovel rezultato ano felero ki MTV-eskiri politika vaj so naj dost romane informacije.

Tari vaver rig: Jekh si I informacija vash o Roma so dzal avri kotar na-romano medijumo thaj vaver si kodi informacija kana dzal avri kotar e romane medija.

Sar vaver problemo ande privatni romane medija si vi kodo so nashti te arakhen kvalitetne romane zhurnalistura thaj vash kodo len andi buchi na-Romen. Tari vaver rig e Romenge trubuj baro spektro kotar e informacije: kultura, chib, istorija, politika. Kana sijem ki politika te phenas vi kdo so e Roma andi Makedonija si andi konstitucija. Kodo phenel kaj isi amen jekh chachipa sar so si sa e manushen so dzivena ani Makedonija.

Numa te avas dzi sa kodo te las kdo so e Makedonijakiro governo dela amen ameni musaj te avel mishto medijengo informiribe. Trubuj amen vi proektura, seminarija finansirime kotar e makedonijako gavermento vaj asocijacije thaj organizacije avrijal I Makedonija.

Me sem Ashmet Elezovski kotar e Makedonija kotar e foro Kumanovo. Isi man 32 bersh thaj ano zhurnalizmo sem kotar 1989. Astardem te kerav buchi ano Radio Kumanovo pe jekh emisija vash o terne ani gadzikani chib. Ano 1991 bersh astargjum te kerav buchi ani romani redakcija ko Radio Kumanovo sar zhurnalisto. Ko 1994 ano kodo radio avilem o redaktoro andi romani redakcija. Dzi akanak kerdem nekobor dokumentarno emisije pe romani chib vash e romano dzivdi. Ano 1996 bersh semas jekh kotar e redaktora ano magazino pe romani chib PURT. Ano 1997 bersh avilem redaktoro ani informativno emisija pe romani chib ani TV Zora – Kumanovo.

Semas pe but seminari vash e zhurnalistija ani Makedonija thaj avrijal ani Evropa.

Adadzives kerav kontaktija thaj kolaboracija bute evropakere romane medijencar thaj sem korespondento pe but olendar.

Akanak kerav buchi ani jekh Romani Organizacija andi Makedonija thaj kerav buchi upral e realno thaj ki vrama informiribe e Romange thaj vash olenge.

RTV Kumanovo
Asmet Elezovski
str. Ljube Gacev 6
91300 Kumanovo

Macedonia

Tel: ++389 901 29 776 home
(khere)

Tel+Fax: ++389 901 27558 office
(RCC »Drom«)

E-mail: drom@soros.org.mk

V spomin

Jožek Horvat-Muc

Vlani gledališke skupine Romani Union iz Murske Sobote smo si poleg uprizoritve Gledališke igre Rdeča jabolka 2. 7. 99 v Avstrijskem Oberwartu ogle- dali tudi spomenik Žrtvam rasističnega umora, ki se je zgodil v noči s 4. na 5. februar 1995.

Žrtve rasističnega umora so bili štirje Romi in sicer Josef Simon, brata Erwin in Karl Horvath ter Peter Šarközi.

Na spominski ploči je med drugim tudi zapisano: »Tukaj, so 4. februarja 1995 ubili štiri mlade Rome.«

Velik kamen, ki stoji na sredini naj spominja na ta umor ter na veliko težko pot Romov. Štirje rdeči kamni, ki stojijo zunaj, so tisti, ki gledajo srca naših štirih bratov. Prosimo vas, da ponesete ta spomin v svojih srcih.

Pru gondolijpe

Jožek Horvat-Muc

La Romani Unionakru theateh andri Murska Sobota sinja te špilijnel i Loli phauba le Romenge andi Avstrijski Oberwart andu dujtu julij 99, te menteš sama te dijkhel u hejo kauj sana murdaurde štaur Roma andu 4. februar 95. U rasistja murdaurde le Josef Simon, le duj phraulen Horvath Erwin te Karel te le Peter Šarközi.

Pru than sinja pisijme.

Adej sana murdaurde andu 4. februar 95 štaur terne Roma.

U baro bar, savo maškaural terdjul ne sikaul adau murdaripe te pru but pharu drom le Romengro. U štaur lole baura, so terdjun auri, hi udoula, so dijkhen u voudja amare štaur phraulengre.

Maungas tumen, hot ležnahi adau gondolijpe andi tumare voudja.

Intervju s prof. Vesno Ackovič, muzikologinjo

Jože Horvat - Muc

■ Od katerega leta se ukvarjate z muzikologijo?

Z etnomuzikologijo sem se začela ukvarjati od leta 1981, ko sem postala študent Fakultete glasbene umetnosti v Beogradu.

■ Katera je vaša panoga v muzikologiji?

Že od prvih študentskih dneh sem se začela zanimati za romsko vokalno glasbo. Veliko moralno podporo sem imela na začetku mojega raziskovanja od profesorja Dragoslava Deviža, v njegovem razredu sem tudi diplomirala. On je bil tisti, ki me je spomnil, da sem ena izmed redkih, mogoče tudi prva Romkinja, ki se zanima za Romsko glasbo in običaje.

■ S čim se poleg muzikologije še ukvarjate?

Poleg tega, da raziskujem Romsko glasbo, urejujem tudi edini otroški romski časopis v Jugoslaviji, ki se imenuje »Čavrikano lil«.

Prav tako sem tudi glasbena urednica v oddaji, ki je posvečena življenju in ustvarjalnosti Romov »Romano them«.

Ukvarjam se tudi z pedagoškim delom in sicer sem profesorica glasbene kulture v eni izmed beograjskih osnovnih šol.

■ Romi širom sveta igrajo različno glasbo, katera je prava romska glasba in obstaja sploh prava romska glasba?

Romska glasba, ki spominja ali je podobna indijski glasbi, je bolj »čista« oziroma je bližja izvoru. Romska glasba bi morala vsebovati različne olepševalne tone, kot so trileri, glisanda, predudari in podobno, da v njej dominira interval prekomerne sekunde, itd. Ker pa je v ljudski naravi, da tuje smatra boljše od svojega, ni redkost, da se v današnji romski glasbi najdejo tudi elementi drugih glasbenih kultur (izposojena dela drugih neromskih ustvarjalcev).

■ Kateri so pravi izvorni glasbeni inštrumenti Romov?

Zelo težko je povedati kateri so pravi romski inštrumenti, ker je malo materialnih dokazov, ki naj bi govorili o tem. Na žalost je malo pisanih dokazov o Romih, prav tako o njihovi glasbi. Če pa so, so to novejšega datuma. Ker so pripadniki tega naroda stoletja živeli na marginali ljudskega društva, niso bili pismeni niti glasbeno izobraženi, da bi za sabo pustili kak otipljivejši dokaz. Vse je bilo preneseno v govorni obliki od generacije do generacije. Na osnovi tega lahko zaključimo,

mo, da pri Romih prevladujejo inštrumenti kot so violina, truba, zurle, tapan (goč), tarabuka, v novjšem času pa še harmonika in različne vrste sintisajzeri.

■ Katere teme uporabljajo Romi v svojih glasbenih delih?

Teme v romskih pesmih se na prvi pogled ne razlikujejo mnogo od drugih kultur. Kot je za pričakovati je na prvem mestu ljubezenski motiv. Drugi motivi so beda, siromaštvo, itd. Interesantno je, da se v večini obračajo Bogu z največjim spoštovanjem ali pa z omalovaževanjem.

■ Kaj bi rekli o asimilaciji romske glasbe v Evropi?

Kaj Birket Smit je v šestdesetih letih tega stoletja rekel, da je bit vsega kar živi rast, širjenje in propad. Tako je tudi z našo glasbo. Z prevzemom tujih pesmi za svoje, uvršanje neromskih besed v romski jezik, izostavljanje karakterističnega intervala prekomerne sekunde v melodiji, ipd., se izgublja autentična romska glasba in se ustvarja neka nova, verjetno evropska...

Romsko društvo ČAPLA Vanča vas – Borejci

Zlatko Hahn, Elvis Resnik

Četrtega aprila 1999 se je ustanovilo društvo ČAPLA, Vanča vas-Borejci. V našem društvu je 66 članov in od tega je 19 plesalcev. 9 parov in ena najmlajša članica tega društva, naš mali biser Melisa.

V društvu smo vsi zadovoljni z delom predsednika Horvat Rudolfa, ter z mentorico Jasminko Hahn. Leta 1999 smo praznovali otvoritev in prvo obletnico našega društva. Sodelovala so vsa društva iz Prekmurja. Želimo si še v nadaljnjih letih toliko sodelovanja med društvi in vsem društvom želimo mnogo sreče v nadaljnjih nastopih.

Andu 4. 4. 1999 ustanovindjam u društvo ČAPLA, Vanča vas-Borejci. Andi amauro društvo hi 66 člandja, te andra daula hi 19 plesačdja. Hi 9 pardja te djik lek ternieder člani-ca adale društveskri, amauro tikno biser i Melisa. Andu društvo sam sa zadovoljne le preced-nikiskraha te la mentorikakraha butjaha. Andu berš 1999 praznovalinahahi i otvoritev te i eršti obletnica amaure društveskri. Sodelovalinahahi sa društvi andru Prekmurje. Kivaninas menge mik andu nadaljne berša atji sodelovandja miškru društvi te sa društvenge kivaninas but bas andu nadaljne nastopdja.

Novinarski večer

Monika Sandreli

V okviru festivala Ex Ponto je v soboto 22. maja 99 v ljubljanski galeriji ŠKUC potekal 23. novinarski večer, katerega sta organizirala Zavod za odprto družbo in klub ŠKUC.

Voditelj novinarskega večera Boris Čibej se je o romskem novinarstvu in o medijskem poročanju o Romih pogovarjal z Orhanom Galjusom, Jožekom Horvatom in z Marjanom Doro.

Orhan Galjus, kosovski Rom, je eden od ustanoviteljev romskega gledališča v Prizrenu, eden od pobudnikov romske oddaje na studio B v Beogradu. Na Nizozemskem je ustanovil mednarodni romski časopis »PATRIN«,

vodil romsko oddajo na amsterdamskem radiu, zdaj pa je vodja Romskega medijskega sklada v okviru Sorosovega programa Network Media v Budimpešti.

Jožek Horvat, predsednik Zveze romskih društev Slovenije, glavni in odgovorni urednik revije Romano them-Romski svet, član uredniškega odbora časopisa Romano nevijspe-Romske novice in sodelavec tedenske romske oddaje »Romskih 60« na Murskem valu. Marjan Dora, odgovorni urednik lokalne nekomercialne radijske postaje Murski val iz Murske Sobote, ki je bila na Festivalu lokalnih nekomercialnih radijskih postaj že večkrat za najboljšo lokalno radi-

jsko postajo in, ki že peto leto enkrat tedensko v oddaji »Romskih 60« namenja prostor romskemu žurnalizmu.

Največ se je govorilo o tem kakšno je stanje glede medijev v Sloveniji, ali so lastniki romskih medijev še vedno neromi, kakšen jezik se uporablja, o čem govorijo romski mediji, kako poročajo o Romih ostali mediji, zakaj so mediji še vedno polni predsodkov in rasističnih poročanj ko se piše o Romih.

Pomembno na tem srečanju je bilo spoznanje, da se morajo romski mediji ustvarjati skupaj z Romi ter, da je potrebno poleg večinskega jezika uporabiti tudi romski jezik.

Dobitniki plaket ZRDS

Jožek Horvat-Muc

Zveza romskih društev Slovenije je na otvoritvi letošnjega Mednarodnega romskega tabora, ki je bil v Murski Soboti od 23. 7. 99 do 31. 7. 99 in katerega je bil organizator Romani Union Murska Sobota, podelila plaketo za dolgoletno in prizadevno delo na področju reševanja

Romske problematike v Sloveniji gospodu Petru Winklerju, direktorju urada za Narodnostna vprašanja pri Vladi Republike Slovenije.

Romsko društvo Romani Union Murska Sobota je podelila na romskem taboru, plaketo profesorju Titanu Evgenu ob njegovi sedemdeseti obletnici ter za njegov prispevek k razvoju športa Romske skupnosti.

PETER WINKLER, dobitnik plakete ZRDS

EVGEN TITAN, dobitnik plakete ZRDS

Svoje mesto pod soncem iščemo

Utrinki iz kreativnih delavnic na Otočcu pri Novem mestu

V prostorih OŠ Otočec so se v letošnjih počitnicah odvijale kreativne delavnice za romske otroke iz naselja Otočec, Novo mesto in Jedinščica. V delavnice je bilo vključenih 18 Romov. Srečanja se je udeležilo tudi nekaj otrok iz krške občine, ki so bili na Otočcu na daljšem obisku. Program so vodili prostovoljci iz mednarodnega počitniškega tabora Šmarjeta. Vodji programa, študentki Nataši, so pomagali pri delu še prostovoljci iz Sarajeva in Bihača ter Novega mesta, v program pa se je aktivno vključevala tudi Romka Jelenka. Vsebina delavnic je bila izbrana in je vključevala likovne in glasbene zaposlitve, posebna pozornost pa je bila posvečena romskim šegam, noši in navadam. Predstavljena jim je bila dolenjska romska noša, deklice so si ročno sešile romska krila in okraske, dečki pa so jim pri delu pomagali, več časa pa so posvetili športu. Zaključna prireditev je bila še

FOTO: JELENKA KOVAČIČ

posebej zanimiva, saj jih je obiskal novomeški župan dr. Anton Starc, na šolskem igrišču pa so se jim pridružili pevci in plesalci iz romske folklorne skupine Romalen, ki so skupaj z njimi zaplesali in zapeli. Program sta finančno podprla Open Society Inštitut iz Ljubljane in Društvo za razvoj prostovoljnega dela iz Novega mesta.

■ MARIJA PADOVAN

Ukinitev romskega društva ROM Novo mesto

M. P.

Medobčinsko društvo Rom Novo mesto je združevalo Rome iz občine Novo mesto, Šentjernej in Škocjan. Že na zadnjem sestanku je bila dana s strani Romov poduba, da bi morala vsaka občina imeti svoje društvo, ki bi se lahko povezovalo z drugimi.

Mladi Romi, predstavniki folklorne skupine so ugotovili, da so prisiljeni delovati medobčinsko, saj je večina plesalcev in godcev iz šentjernejske občine. Zavzemajo se tudi, da bi število skupine povečali

z drugimi plesalci, predvsem pa glasbeniki, saj ugotavljajo, da skoraj vsa teža za nastopanje leži na enem samem glasbeniku in da njegova odsotnost usodno vpliva na nastope. Odločili so se, da se bodo povezali s Črnomaljčani in da bodo društvo preimenovali v romsko društvo Romalen Dolenjske in Bele krajine. Ker so na zadnji izredni seji skupščine nekateri Romi pogojevali, da neromi ne morejo biti niti člani društva, kaj šele, da bi o čem odločali, so na seji vsi neromski člani izstopili iz društva, med drugimi tudi vodja folklorne

skupine Dušica Balažek, z njo vred pa skoraj tudi vsi plesalci skupine. Ker je večina članov društva izstopila, je bilo na podlagi statuta društva odločeno, da se Medobčinsko društvo Rom Novo mesto ukine. Romi lahko ustanovijo svoje društvo in poskrbijo za pridobivanje članstva.

Medobčinsko kulturno in športno društvo Romalen, ki bo združevalo Rome in Dolenjske in Bele krajine, v kratkem načrtujejo razgovor z župani iz vseh občin, v katerih živijo, ker jim želijo predstaviti svoj program dela.

Dan Romov

osrednja prireditel Maribor '99

Osrednjo prireditev ob Dnevu romov je organizirala Zveza romskih društev v Mariboru 3. aprila 1999. Vse prisotne je najprej pozdravil župan Mestne občine Maribor g. Boris Sovič. Slavnostni govornik na prireditvi pa je bil direktor Urada za narodnosti g. Peter Winkler.

Nastopajoči so bili: RD Romano phralijpe-Maribor, RD Rom-Novo mesto, RD Zeleno vėjš-Serdica, RD Rom-Krško, RD Zeleno dombo-Puconci, RD Čaplja-Vanča vas, Borejci ter RD Romani Union-Murska Sobota.

Priznanje za sodelovanje so prejela vsa nastopajoča društva. Plaketo Zveze romskih društev Slovenije pa je dobila častna članica dr. Pavla Štrukelj.

■ JANJA ROŠER, TINA HORVAT

Svetovni dan Romov-Maribor

Andelina Cener, Serdica Romano Zeleno vėjš

Svetovni dan Romov smo letos praznovali v Mariboru. To je bilo tretjega aprila. Naše društvo se je odpeljalo z avtobusom zato, ker so z nami prišli tudi drugi člani iz društva. Na avtobusu smo plesali iz naše

folklore Kokoju in čestitali za osemnajsti rojstni dan.

Na prireditvi so sodelovala naslednja društva: iz Maribora, Murske Sobote, Puconci, Vanča vasi, Novega mesta, Krškega in seveda tudi naše društvo iz Serdice. Vsako društvo se je

predstavilo z dvema plesoma le domačini so odplesali več plesov.

Po končani prireditvi smo šli na kosilo v hotel Slavija. Potem smo se odpravili domov na kresovanje, ker je bila naslednji dan velika noč.

Občinsko praznovanje

Janja Rošer, Tina Horvat

Romsko društvo Romani Union je 11. 4. 1999 priredilo občinsko praznovanje ob dnevu Romov v kinodvorani v Murski Soboti.

Slavnostni govornik je bil g. Štefan Cigan, predstavnik mestne občine Murska Sobota. V kulturnem programu so sodelovali otroci iz vrtca Romano z romskimi plesi, OŠ III., plesna skupina

The 5 girls, folklorna skupina Romani Union, zmes pa je igrala romska glasbena skupina Langa.

Nastop je bil dobro sprejet in tudi nastopajoči smo bili zadovoljni.

1. romski tabor na kulturnem področju

Stefan Šarkezi, Romano Zeleno Vejs, Serdica

Tabor se je začel 31. 7. 1999 in je trajal do 3. 8. 1999 v telovadnici OŠ Rogašovci. Prvi romski tabor na kulturnem področju, ki smo ga organizirali Romsko društvo Romano Zeleno Vejs iz Serdice kot predsednik društva sem osebno zadovoljen s programom tabora, vendar nisem zadovoljen z udeležbo na taboru. Kajti sodelovali so le člani romskega

društva Romani Union iz M. Sobote in domačini. Od povabljenih društev se tabora niso udeležili člani društev Čapla in Krško. Tabor je kljub temu bil zelo bogatega pomena, ker na tem taboru so udeleženci lahko veliko slišali o nekdanjem življenju Romov, s čim so se Romi ukvarjali, kako so se preživljali. Na taboru so udeleženci lahko videli kako so

Romkinje pletle cekarje iz koruznega ličkanja in Romi izdelovali brezove metle. Na taboru smo imeli zelo dobre predavatelje kot so: ga. dr. Pavla Štrukelj, dr. Marija Perič, mag. Alenka Janko, ravnatelj osnovne šole Rogašovci Aleksander Mencigar, Anita Cener, Štefan Šarkezi in predstavniki policije. Za otvoritev nam je tudi spregovoril in zaželel dobrodoščico predstavnik občine g. Alojz Marič.

Tabor je potekal po načrtovanem načrtu je trajal tri dni in se je vse skupaj lepo končal. Na taboru je bila udeležba od trideset do štirideset članov, tako smo zadovoljni z udeležbo. Tabor je bil namen spodbuditi mlade Rome na romsko tradicijo, kulturo največ pa ohraniti romski jezik in ga začeti tudi pisati. Udeleženci so bili zelo zadovoljni s programom in so navedli, naj se še večkrat izvajajo taki tabori, ker so slišali in videli zelo veliko zanimivih reči.

Mednarodni romski tabor katerega organizator je bilo društvo Romani Union iz Murske

Sobote je potekal od 23. 7. 99 do 31. 7. 99 v Dijaškem domu v Murski Soboti. Udeleženci tabora so bili iz Avstrije, Makedonije, ZR Jugoslavije in Slovenije.

Na Romskem taboru smo bili udeleženci tabora seznanjeni z aspekti velike matere (predavatelj dr. Jože Magdič, psih.) povezani

5. mednarodni Romski tabor M. Sobota '99

Jože Horvat - Muc

naselij (Pušča, Borejci-Vančavas, Žabjak in Kerinov grm).

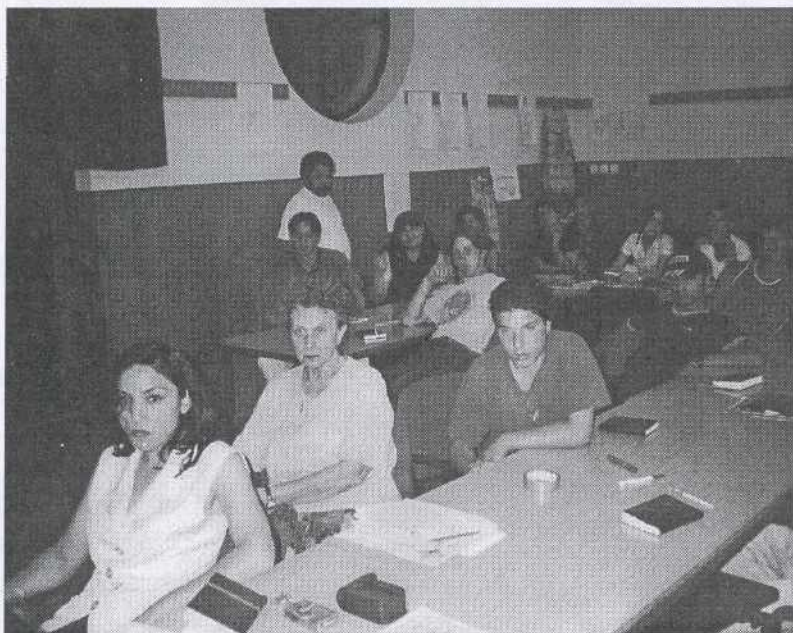
Jožek Horvat je govoril o narečjih romskega jezika pri nas in po svetu ter primerjal

podobne besede, ki se govorijo v romskih naseljih ter ugotavljali pomembnosti besed, ki jih Romi nimamo in so izposojene.

Mag. Alenka Janko je predavala o zgodovini nacizma in o doživljanju Romov. Omenjena tema je sprožila tudi nezadovoljstvo o neinformiranju o pobijanju Romov in vojnih žrtvah v vojnah na Balkanu, saj se ne govori o številu pobitih Romov na tem ozemlju.

Prof. Titan Evgen je udeležence seznanjal o zgodovini športa Romske skupnosti pri nas, kjer je bilo veliko govora o uspešnih romskih športnikih.

Dragoljub Ackovič, generalni sekretar romske svetovne organizacije je spregovoril o zgodovini Balkanskih Romov, pred-

z boginjo Saro (Francija).

Horvath Emmerich je predaval o govornem romskem jeziku gradiščanskih Romov (Avstrija), kjer smo spoznali veliko skupnih in podobnih besed z našimi besedami v Prekmurju.

Dr. Pavla Štrukelj je v svojem predavanju o zgodovini romskega naseljevanja in njihovih bivališč v Sloveniji govorila o prvotnih bivalnih razmerah in razlikah bivanja (Prekmurje-Dolenjsko) ter pokazala značilne romske bivake (hiše) v začetku ustanavljanja romskih

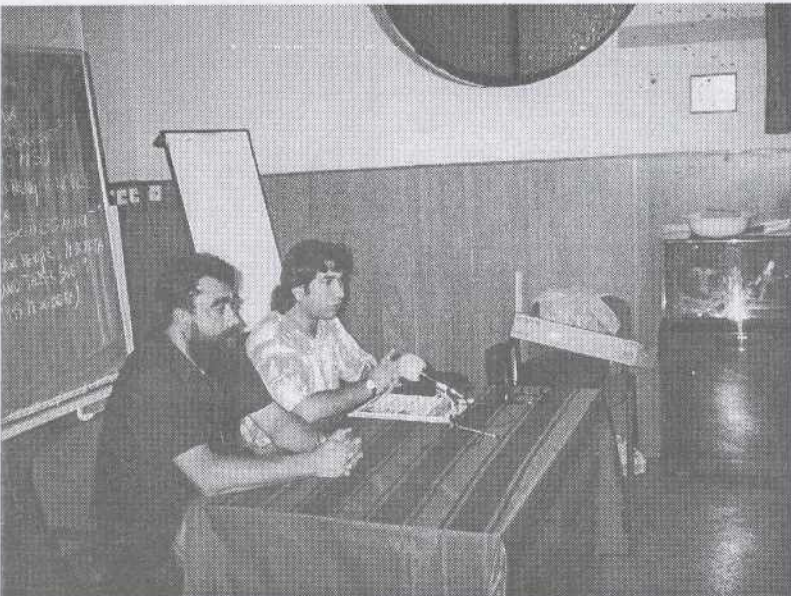
vsem o samoorganiziranju Romov ter o pomembnih dogodkih na tem ozemlju. Govoril je tudi o položaju Romov na Balkanu, predvsem o življenju Romov v zadnjih letih ter o položaju Romov na Kosovu.

Poleg predavanj so se udeleženci ukvarjali z različnimi športnimi in kulturnimi dejavnostmi. Pod vodstvom Monike Sandreli so se učili romske plesne ter šivali romska krila in predpasnike. Ogledali smo si film v kinu ter video kasete z romskimi temami. Obiskali smo tudi vrtec na Pušči ter bili na pikniku.

Rezultat tabora je, da se predvsem mladi vse več zavedajo svojega porekla ter izvejo o svojem narodu čim več.

Donatorji 5. Mednarodnega romskega tabora so bili:

- Zavod za odprto družbo Slovenija
- Urad za mladino Republike Slovenije
- Mestna občina Murska Sobota
- Zavarovalnica Triglav Murska Sobota

Končno asfaltirana cesta

Anita Cener, Serdica

Živijo vsi skupaj! Ime mi je Anita. Živim v romskem zaseljku Serdica. V našem zaselku živi okrog dvesto Romov. Našo romsko naselje je dokaj lepo in urejeno. Vendar v našem naselju ni bilo nekaj do sedaj česar smo si vsi v naselju zelo želeli. In kaj mislite, kaj je to! Naj vam povem, da je naša največja želja bila, da bi imeli asfaltirano cesto ter ulice v

našem naselju. In končno smo pred dobrim mesecem dobili asfaltirano cesto. Bili smo ponosni in tisto jutro, ko so prišli delavci asfaltirati našo cesto, smo kar vsi po vrsti hodili za stroji in opazovali tisto črno maso, ki je polepšalo naše naselje.

Naj povem, da smo si dolgo prizadevali za asfalt, vendar nikoli ni bilo denarja. Končno smo s pomočjo države, občine in nekaj naših finančnih sredstev

izpolnili našo željo. Zdaj nam ostali romi ne morejo več govoriti, da smo blatni Serdičarji, kajti tudi mi imamo zdaj asfalt po našem romskem naselju. In ko bi videli kakšno veselje je to za naše otroke. Dva dni po končanem delu so se rolkali in vozili s kolesi in to ves mili dan. Zato še enkrat hvala vsem, ki so nam kakorkoli pomagali pri urešnitvi naše velike želje.

0 romih tudi v Večeru

Filip Matko, Večer, 24.6.1999

Slovenske Rome je včeraj obiskal predstavnik Evropske komisije Niklas Reuter

Polovica za delo sposobnih Romov je brezposelnih

Romi na splošno s svojim položajem niso zadovoljni - Pereče so predvsem stanovanjske razmere

Okrog 7000 Romov živi v Sloveniji, in sicer v 27-ih občinah, dobra polovica v Prekmurju. Preko 50 odstotkov za delo sposobnih jih je trenutno brezposelnih. V zadnjih letih so se Romi organizirali v osmih društvih: Rom Novo mesto, Romano vozo Velenje, Romano prelipse Maribor, Zelenu dombu Puconci, Romsko društvo Zenkovci, Zeleno veš Serdica, Čaplja Vanča vas-Borejci in Romani Union v Murski Soboti. Društva združuje Zveza romskih društev Slovenije, sedež ima v Murski Soboti, vodi pa jo Jožek Horvat Muc.

Včeraj jo je obiskal Finec Niklas Reuter, predstavnik Evropske komisije v Sloveniji, da se pogovori o možnem sodelovanju med Evropsko komisijo in Zvezo romskih društev Slovenije. Tako je bil ob 11. uri na programu obisk vrtca Romano na Pušči, nato pa srečanje s predstavniki Romov tega največjega romskega naselja v Sloveniji. Ob 12.30 se je pričel uradni razgovor obeh strani v soboškem dijaškem domu.

Temu so, žal, prisostvovali le pred-

stavniki prekmurjskih romskih društev, predstavnik Urada za narodnosti Republike Slovenije Geza Bačić in samo župan ene občine, Luchvik Novak iz Puconcev. V občinah, kjer žive Romi, naj bi ti imeli predstavnika v občinskem svetu. Že drugi mandat je tako le v mestni občini Murska Soboti. Ob lanskih volitvah novih občinskih svetov so se na Ustavno sodišče Republike Slovenije pritožili Romi iz Novega mesta. Sodišče je o tem razpravljalo minuli petek in njegova odločitev bo znana čez 14 dni.

Romi na splošno s svojim položajem v Sloveniji niso zadovoljni. Zlasti so pereče stanovanjske razmere, nekaj načrtov je pripravljenih, a denarja zanje ni. Visoka je brezposelnost, ekonomski položaj Romov je slab, sami pa slabo skrbijo za ohranitev romskega jezika. So pa Romi zadovoljni z razmerami v šolstvu, kulturi, informiranju, založniški dejavnosti in z ustanavljanjem romskih društev ob pomoči Urada za narodnosti RS.

Predstavnik Evropske komisije Niklas Reuter je opomnil na ustanavljanje

Ob visokem obisku so Romi spregovorili o svojih problemih.

fondacije z imenom Evropska iniciativa za širjenje demokracije. V njej bi lahko s svojimi projekti sodelovali tudi sloven-

ski Romi in si poleg sredstev, ki jim jih namenja Slovenija, pridobili tudi nekaj ekujev iz Evrope.

Filip Matko

Predstavitev zbornika z znanstvenega srečanja

Jože Horvat-Muc

Institut za narodnostna vprašanja iz Ljubljane je na zaključku Romskega tabora (23. 7. 99 – 31. 7. 99), ki je bil v Dijaškem domu v Murski Soboti predstavil zbornik z znanstvenega srečanja »Poti za izboljšanje položaja Romov v srednji in vzhodni Evropi«, ki je bilo v Murski Soboti 11. in 12. aprila 1997.

Na predstavitvi zbornika so bili poleg avtorjev tudi g. Ivan Bizjak, varuh človekovih pravic, g. Bačić Geza z Urada za narodnosti RS ter Marijan Šiftar, ki je bil prisoten v imenu dr. Vaneka Šiftarja.

Obisk ministra Bergauerja v romskem naselju Serdica

Anita Cener, Serdica

Našo romsko naselje v Serdici je 17. 7. 1999 obiskal minister za promet in zveze g. Anton Bergauer. Prišel je pogledat, kako so delavci cestnega podjetja opravili svoje delo in sicer to, kako so zasfaltirali našo cesto. Minister je v svojem govoru povedal, da je prvič v romski sredini in da mu je zelo všeč. Dejal je tudi, da bo še prišel, če ga bomo

povabili. Naše romsko društvo mu je z folklorno skupino odplesalo dva plesa. Naši plesi so mu bili zelo všeč. Predsednik našega društva je ministra opozoril še ne en velik problem v našem naselju. Ta problem je voda. Minister je obljubil, da bodo skušali z državno pomočjo v sodelovanju z našo občino pomagati in urediti vodovod v našem naselju.

Ciganska noč '99

Janja Rošar, Tina Horvat

Na grajskem dvorišču v Murski Soboti je 17. 7. 1999 potekala 8. tradicionalna Ciganska noč, na kateri se je veliko igralo in plesalo.

Nastopili sta dve glasbeni skupini in sicer domača romska glasbena skupina Kanela in madžarska romska glasbena skupina Kanizsa Csillagai. Med nastopom teh skupin smo lahko videli tudi plesalko in plesalca, ki sta se trudila, da bi privabila goste k plesu.

Fanfare Ciocarlica

koncert najhitrejšje romske pihalske godbe na svetu

Fanfare Ciocarlica prihajajo iz vzhodne

Romunije, iz vasi Zeca Prajini ob meji z Moldavijo.

Skupino sestavlja osem izvrstnih pihalcev in bobnar.

V okviru Soboških dnevov, 8. julija 1999, se je skupina predstavila na grajskem dvorišču v Murski Soboti.

Za vse prisotne je bil koncert izjemno doživetje.

Folklorna skupina Romani Union se je letos na svojih nastopih predstavljala ob glasbi skupine Langa. Nastopali smo na naslednjih prireditvah:

- na osrednji prireditvi ob dnevu Romov 3. 4. v Mariboru
- v Ljubljani 9. 4. v predverju Cankarjevega doma, kjer je bila razstava o romih, fotografa Dušana Frica
- 10. 4. na občinskem praznovanju dneva Romov v M. Soboti
- 11. 5. v Ljubljani na Kongresnem trgu
- 29. 5. na območnem srečanju folklornih odraslih skupin v Šalovcih
- v okviru Ciganskih večerov na Termah v Radencih (julij)
- 12. 6. v Ljubljani v BTC-eju v okviru promocije Radenske
- 13. 6. v Sakalovcih na Madžarskem, kjer je bilo srečanje Romov
- na Ciganski noči 17. 7.
- v okviru tabora, 23. 7. na otvoritvi in 31. 7. na predstavitvi zbornika
- 17. 9. v Pušči – dobrodelna prireditev za izgradnjo mrliške vežice

Folklorna skupina ROMANI UNION pa se je tudi udeleževala raznih prireditev in seminarjev.

Folklorna skupina Romani Union

Pregled delovanja

Helsinški monitor

Izjava št. 7

Usmrtitev 211 romskih psov

Novomeška izpostava Veterinarskega zavoda Slovenije s svojim poročilom dne 19. 7. 1999 potrjuje, da je od 13. 7. do 15. 7. 99 izvedla akcijo usmrtitve 211 romskih psov po izključno samo romskih naseljih na »širšem območju Dolenjske in Bele Krajine«. To je Veterinarski zavod Slovenije opravil na zahtevo Veterinarske inšpekcije Veterinarske uprave Republike Slovenije (VURS). V poročilu je zapisano, da so akcijo izvedli »veterinarski higieniki iz celotne Slovenije ... s sodelovanjem policije, veterinarske inšpekcije in članov Lovskega društva na Dolenjskem. Lovci naj bi z lovskimi puškami »pokončevali pse, ki so zbežali izven romskih naselij« in to »na varnostni razdalji«. Usmrtili naj bi pse, ki niso bili cepljeni. Poročilo nadalje navaja, da se je 60 % Romov strinjalo z akcijo. 40 % se jih potemtakem ni strinjalo s poboji svojih psov, kljub temu pa jim je inšpekcija pse usmrtila. Po pregledu trupel so ugotovili, da so bili psi slabo oskrbovani in so imeli zajedalce.

Podpisnik poročila, veterinar Veterinarskega zavoda Slovenije (VZS), priporoča, »da podobno akcijo ponovijo, ker je večjemu številu psov uspelo pobegniti.«

O ekcesih storjenih v akciji je javnost obvestila televizija, zato smo se o zadevi pogovorili z namestnikom direktorja Veterinarske uprave Republike Slovenije

je v Ljubljani, namestnikom direktorja Veterinarskega zavoda Slovenije, z namestnikom direktorja Lovske zveze Slovenije, namestnikom komandirja Policijske postaje Novo mesto, z namestnikom direktorja lokalnega Veterinarskega zavoda Novo mesto ter z uslužbenko Mestne občine Novo mesto, ki se ukvarja z romsko problematiko. V glavnem so se ogibali jasnim izjavam, povedali so, da so pasja trupla odstopili podjetju Ko-To v predelavo za krmno moko za piščance in prašiče. (Kaj bi o tem rekla sanitarna inšpekcija ter Zveza potrošnikov?)

Za akcijo so se odločili, ker »so se psi prekomerno razmnožili, obstajala je nevarnost okužb, ker psi večinoma niso bili cepljeni. Poleg tega niso bili dobro oskrbovani, dogaja pa se menda tudi, da jih nekateri Romi zverinsko mučijo, ubijejo in pojedo.«

Na vprašanje, ali je navada, da tudi drugod, ne le pri Romih, v veterinarskih akcijah sodelujejo oboroženi policisti, so povedali, da ne. Vendar je naročnik akcije, VURS, imel bojazen, da bi pri svoji nasilni akciji veterinarski higieniki bili ogroženi od lastnikov psov. Na vprašanje, ali policija preverja zakonsko upravičenost zahtev državnih organov do policijske asistencije, ali pa jim jo nudijo v vsakem primeru, ni bilo jasnega odgovora.

Obiskali smo romska naselja v okolici Novega mesta, kjer smo v pogovorih z Romi izvedeli, da sta

dejansko Veterinarska inšpekcija in Veterinarski zavod Republike Slovenije izvajala v romskih naseljih nasilje, za katerega menimo, da ima poleg higienskih ciljev še razsežnosti ustrahovanja Romov, etničnega razlikovanja, ogrožanja življenja in varnosti Romov v naseljih z nezakonito uporabo strelnega orožja. Romi so nam povedali, da so se v njihova naselja po trikrat na dan pripeljali oboroženi policisti, oboroženi lovci ter z zankami in s posebnimi puškami za omamljanje in ubijanje živali opremljeni veterinarski tehniki. Pripeljali so se tudi funkcionarji VURS-a ter VZS. Lovci so pričeli streljati pse po naselju vpičo otrok in veterinarski higieniki so lovili pse z zankami in jih streljali s puškami za omamljanje. Trgali so psičke otrokom iz rok in jih vpičo njih zabadali z evtanazijskimi iglami. Pri tem so se psi zvijali, trzali, lajali, otroci so vpili od groze in jokali, starši pa so zaman prosili, naj tega ne počnejo, vsaj vpičo otrok ne. Pri streljanju s puškami za omamljanje so zadeli enega Roma v čevlji ob peti, neki lovec pa je skozi zaprto okno ustrelil psičko, ki je ležala na postelji in je vedno spala pri otrocih. Ustreljeni so bili tudi psi, ki so bili cepljeni. Neki Rom je povedal, da so mu ubili psa, na katerega so se zelo navezali. Star je bil 9 let, kakor njegov vnuk, rasla sta skupaj. Nobeno njegovo zagotovilo, da je pripravljen plačati cepljenje, ni pomagalo. Psa so jim na silo vzeli in morali so gledati, kako jim ga ubijajo. Pobijali so tudi mačke, za katere cepljenje ni obvezno. Pobite živali so zmetali na kup in jih odpeljali.

S streljanjem po naseljih so lovci storili kaznivo dejanje ➤

Gledališka skupina Romani Union

Jože Horvat-Muc

Gledališka skupina Romani Union je letos uprizorila igro Rdeče jabolko, avtorja Jožeka Horvata - Muca.

Igro smo predstavili:

- na območnem srečanju gledaliških skupin 25.3.1999 v Murski Soboti
- 13.6.1999 v Sakalovcih na Madžarskem
- 2.7.1999 v Oberwartu na Gradiščanskem

Igra je bila uprizorjena dvojezično in je bila na nastopih dobro sprejeta.

► ogrožanja življenja in varnosti, na kar so jih nemočni starši otrok ves čas opozarjali. Pozivamo Državno tožilstvo, da poda ovadbo zoper lovce Lovskega društva Novo mesto. Nezakonito so ravnali tudi veterinarski tehniki, saj zakon kot kazen za opustitev cepljenja predvideva le nalog za cepljenje in globo za opustitev cepljenja, nikakor pa ne eksekucijo živali na lastnikovem dvorišču v pričo samega lastnika, družinskih članov in otrok. Veterinarska uprava Republike Slovenije je na širšem območju Slovenije v izključno romskih naseljih izpeljala akcijo usmrčitve 211 psov, zato pozivamo ministrstvo, da prevzame odgovornost za to dejanje.

Znano je, da so potepuški psi po vsej Sloveniji, še posebej okrog večjih mest in to predvsem v času, ko gredo na dopust tudi

nekateri neoporečni, uglašeni meščani, ki svoje domače živali tedaj zavržejo.

Poboj 211 romskih psov vsekakor na stežaj odpira vprašanje narodnostne diskriminacije in ustrahovanja Romov s strani lokalnih oblasti, pri tem da je Slovenija sprejela obveznosti do Romov, ki jih nalaga Svet Evrope kot posebno zaščito te evropske manjšine.

Opisani način usmrčitve 211 romskih psov kaže tudi na pomanjkljive standarde ravnanja z živalmi, na vprašanje azilov za živali, ki sta v Sloveniji samo dva. To je širše družbeno vprašanje in je v javnem interesu in ga ni mogoče naložiti v breme nekaj društev za varstvo živali, ki ne prejemaajo dotacij.

Na primeru poboja 211 romskih psov se odpira najaktualnejša problematika spoštovanja stan-

dardov tako do ljudi, kakor do živali, saj se življenje ljudi in živali prepleta. Ta problematika mora biti rešena za vstop v Evropo.

Predsednica
■ NEVA MIKLAVČIČ - PREDAN

V vednost:

Vlada RS, dr. Janez Drnovšek, Gregorčičeva 22, Ljubljana

Ministrstvo za kmetijstvo RS, g. minister, Dunajska 56, Ljubljana
Veterinarski zavod RS, Cesta v mestni log 51, Ljubljana

Veterinarska uprava RS

Župan dr. Tone Starc, Mestna občina Novo mesto, Seidlova 1
Lovska zveza Slovenije, Ljubljana

Sanitarna inšpekcija

Zveza potrošnikov, Ljubljana

Društvo za zaščito živali

Romska poroka

Stanko Baranja, Serdica Romano Zeleno vejš

Sedemnajstega julija smo imeli v našem Romskem naselju poroko. Poročila sta se Zdenko Cener in Zlatica Cener iz Serdice. Novoporočenca sta tudi plesalca v

folklorni skupini Romano Zeleno vejš. Njuna poroka je bila zelo lepa in vesela, saj sta na poroko povabila stotrideset Romskih gostov, ki pa smo se veselili vse do jutranjih ur. Poroko smo praznovali pri gostilni Sapač.

Pred poroko sta si že zgradila svojo hišo in sta skupaj živela s svojim enim otrokom. Njuna poroka se ni razlikovala od drugih, saj sta poskrbela za jedačo in pijačo ter za Romsko glasbo.

Romano bijav

Stanko Baranja, Serdica Romano Zeleno vejš

Andu dešeftato julimen sinja ando amaro romano gav bijav. Sohajarde pa u Zdeno Cener te i Zlatica Cener. On duj žene te khelen uzi amari folkloro Ro-

mano Zeleno vejš. Ulengro bijav sinja igen šukar te vojašno mert akharde šeltranda manušen pro bijav so samahi vojašne ži račaskro. U bijav sinja uzo mojakru Sapač.

Angju bijav pomenge ima

kerde kher te khetan živnahi pomare gjek čhavoreha. Ulengru bijav nana ništa amut sar okola bijava merd on duj žene amenge dikhle vašo habe te pibe te vašo Romane hegedišča.

POČITNICE NA MORJU

Hodila sem v četrtri razred. Na končni izlet smo šli na morje. Na morju sem se naučila plavati. V sobi naj je bilo pet deklic. Jaz in Nataša sva vsako jutro prvi vstali. Vedno sva odprli okono in klicali fante, ki so spali nad nami. Zjutraj smo vedno imeli telovadbo, potem smo imeli zajtrk. Ko smo pozajtrkovali smo šli na plažo. Na plavanju je bilo najlepše, saj smo že bile malce starejše in z Natašo sva že gledali fante. Bilo je zelo zabavno. Tudi zvečer je bilo lepo. Saj smo bili do polnoči budni. Fante, ki sva jih spoznali se spominjava še danes.

■ ZVEZDANA ŠARKEZI
Serdica

POČITNICI PRO PANJI

Phirahi andi štarti razred andi škola. Pro lesti izlet gejam pro morje. Odoj siklijom te plavalinel.

Ando kher sovahahi panč čhaja. Me te i nataša mindik eršti upre uščahahi. Mindik eršti phravahahi u bloki te vriščanahahi le čhaven so sovnahti upreder uzri amende.

Ratčaskro mindik men eršti sinja telovadba akor pa žahahi te hal. Palo habe žahahi te plavalinel kada plavalinahahi akor sinja lek šukareder. Kaj me te i nataša sama khlik phureder ima dhikha-hahi palo čhave. Odoj sinja igen lačho. Te keratiskro sinja igen šukar med ži epaširat samahi upre. Palo čhave so len odoj prin-džardžam mek akan gondolinas.

■ ZVEZDANA ŠARKEZI
Andri Serdica

DRUGI SEMINAR ROMSKIH PLESOV

Devetnajstega junija smo imeli drugi seminar Romskih plesov. Seminarja so se udeležili iz Murske Sobote Romani Union, iz Vanča vasi Čapla in iz Serdice Romano Zeleno vejš.

Vsaka skupina je odplesala dva svoja plesa, potem pa smo imeli vaje iz Romskih plesov. Tudi naši otroci so odplesali svoj ples. Zelo sem vesela, da imamo v našem Romskem naselju Romsko društvo, kajti tako sem spoznala veliko novih prijateljev in z vsemi društvi se zelo dobro razumemo. Po končanem seminarju smo se odpravili na kosilo pri gostišču Kuzmič.

■ ANDREJA BARANJA
Serdica Romano Zeleno vejš

DUJTU ROMANO GIJENGRO SEMINAR

Ando dešenjato juni men sinja dujtu romane gijengro seminar. Upro seminar ale andro foro Romani unija, andri Borejce I Čapla, te amare andri Serdice u Zeleno vejš.

Saki grupa khelde pro duj gija. Akor men pa sanahi khetan vaji andro Romani khelipe. Igen som vojašni kaj hi amen ando amaro gaf Romano društvo merd avka ima prindžardžum but neven pejtaščen te ule cile društvenca men lačhe hajovas. Palo khelibe gejam te hal uzo mojakro Kuzmič.

■ ANDREJA BARANJA
Serdica Romano Zeleno vejš

KO SEM IGRAL NOGOMET

Enkrat, ko smo z ekipo KMN Hrabri miški igrali proti drugi ekipi, Lejo je kričal naj naredim parado in res sem naredil parado in z glavo tresnil v štango. Prišel sem domov in mama mi je z alkoholom izprala rano. Nekaj dni nisem mogel igrati nogometa. Enkrat smo z ekipo igrali proti Vanča vasi in izgubili tekmo. Želim si, da bi bil zelo dober in borbeni igralec.

■ DRAGO HORVAT
Serdica

MOJ SANJSKI POKLIC

Letos bom obiskala šesti razred OŠ. Začela sem razmišljati kakšen poklic bom si izbrala. Že od nekdaj si želim, da bi postala medicinska sestra. O tem poklicu se strinjajo tudi moji starši. Tudi jaz si ta poklic želim, čeprav bom vsak dan do teme v bolnišnici, kjer bom pomagala drugim bolnikom. Rada bi delala tudi z dojenčki, ker jih imam zelo rada. Poklic me tudi zanima, zato se bom tudi lažje učila. Nekateri mi pravijo, da bom morala pomagati starejšim ljudem, ampak me ne zanima kaj govorijo. Ko smo bili majhni smo se vedno igrali z injekcijami in dojenčki. Bila bi zadovoljna, če bi bila medicinska sestra. Služba bi mi bila zelo koristna, saj nočem, da bi delala na njivah, kakor moji starši.

MRI SUNODIKHLI BUTI

Ada berš ža andi šofti razred OŠ. Kezdindžum te gondolinel, sej buti mereš kerahi. Ima dugo mange kivaninav kaj ovahi medecinski phen. Vaši aja buti te mre phure hi. Te me mange kivaninav aja buti sagjek te sako dij dera ži irat. Mereš kerahi andi špita le tikne čhavorenca mert igen len kamav. Aja buti mange igen tecinel vašoda šej lejter sikjova. U manuša mange vakeren kaj site pomožina le phurenge čak mange ada novla ništa. Kada samahi tiknore men khelahahi ule nekcijenca te le babutkenca. Ovahi bastali te šej perahi vaši medecinski phen. Aja buti mange ovlahi igen pri voja kaj mange na peklamlahi upro mezuj buti te kerel sar mre phure manuša.

■ ROZIKA ŠARKEZI
Serdica Romano Zeleno vejš

NAŠA CESTA

Tisti dan, ko so nam prišli asfaltirati našo cesto sem se malo zlagal, da me boli zob. Zato nisem šel v šolo. Rad bi videl, kako se dela asfalt. S strojnikom sem se peljal z asfaltnim strojem. Na stroju je bilo zelo vroče. Zelo sem vesel, da imamo asfalt.

■ ALEN ŠARKEZI
Serdica

AMARO DROM

Uda dij kada amenge ale te kerel u flasteri mrada bohadžum kaj dukhal mro dand. Te dor oda na gejom andi škola. Mereš dikhjomahi sar flasterina amaro drom. Ule manušeha so kerlahi la mašinaha man ladahi. Upri mašin sinja igen bari hic. Igen som vojašno kaj himen flasteri.

■ ALEN ŠARKEZI
Serdica

Paramisi pali hegeduva

Andu vijš živnahi u Roma. U dat te i dej so len sana štaur čhaue te jik šukaur čhej. Jik dij i čhej andu vijš dikja le šukaur jaugeri, te igen lake tecinja. Uf la pa nimi ezbe na linja. I čhej andi bari kinja na žanlahi so te kijrel, sa kirin phučlahi, ko lake šej pomožinlahi. Te niku lake na žanlahi te phukaul, so ne kijrel. Sa adauh pa šunja u beng, te la čhake

phenja: Te mange des tre daude hot andri leste šej kiraf hegeduva, te tre štaur phraulen hot andri lende kerauh u hura vaši hegeduva, te andri tridej pa kerauh u vunjuh vaši hegeduva. I čhej andi bari kinja na žanlahi so te kijrel, te le bengeske priminja pre manušen. U beng andri lakre manuša kerja i hegeduva, dinja le la čhake te phenja ne cidel upre te u jaugeri ovla lakru. Te čauče kada i čhej kezdinja te cidel pri

hegeduva, andru vijš aoulo u jaugeri, te phučja la čhatar te ovla leskri žuvli. Kada pa u beng adauh dikja, leske sinja proti, te la čha te le jaugeri linja peha. I hegeduva pa aučhili andu vijš, mik la na laukja jik Rom. U Rom pri hegeduva cidlahi zaru gaf ži gaf, te kžle manušen kerlahi andi lači vuja.

Vašudauh khaj kada u Rom cidel, u beng ausel, andi hegeduva pa la čhake manuša roun.

AMARO ČORO KHER

Kada i bauvjal phudlahi
mroudāt pru glauso rouvlahi.
Dauras oukur mēge u kher čhordjola
Baur akur u dāda pautiv sikjola.
Užauras hot i bauvjal hejrinla
akor baur te kijrel kezdinla

ŠUKAR COMBI

Dur, dur upre pru dombi
phijrlahi u rom duri la gažakre combi.
Kezdindja igen te daurel
kaj u gouri kaumel le roume te maurel.
Dikhja la andi šakret naunge
u rom pe pa rikerdja igen baunge.

UGANKA

Valako igen mauti sinja
kauj auri litra štok pija.
Zi djik čhej khejr gijli
te palu štejne tejl pijli.
Ko hi aja čhej?

Ko hi aja supurka
kada hi li hojame, hili šutli sar buburka.
Te mijk kada šmo khijlen
lake čak pru čanga pijren.

KAJ JE REKEL CIGAN

Kaj je rekel cigan, ko je videl prvi sonček?
Rekel je, da je videl poln medu lonček.
Kaj je rekel cigan, ko je videl prvič škorca?
Rekel je, da ne bo preizkusil rokoborca.
In kaj bo rekel cigan, ko bo umrl?
Da bo svoj grob sam zaprl.

■ ROMEO HORVAT - POPO

MALO JE ONIH (koji sanjaju na maternjem jeziku)

D. Acković, Köln

Jedan od onih koji je imao snage i hrabrosti da u Sloveniji, još pre petnaestak godina, javno kaže ali i uradi ono šta je romskom narodu na tim prostorima potrebno je Joža Horvat-Muc. On, ne samo da je imao, i još uvek ima snage i želje, da praktično realizuje neke od najurgentnijih potreba pripadnika svog naroda u sredini u kojoj živi, već je nalazio snage da teoriski promišlja i stvara. Tako su, iz potrebe da se ima i »svoje«, nastali prvi dramski tekstovi ovog mladog stvaraoca na romskom jeziku.

Njegova interesovanja za dramsko stvaralaštvo, plod je praktičnih potreba ali i stvaralačke imaginacije čoveka koji sanja na svom maternjem jeziku. Z razliku od dvoice troica romskih autora u Sloveniji (Jože Livijena i Rajka Šajnovič ...) koji su svoju duhovnu imaginaciju pretvorili u pesničku reč, Jože Horvat-Muc se opredelio za dramsko stvaralaštvo. Četiri dramska teksta koje objavljuje u ovoj knjižici, od kojih jedan i nosi naslov »KRVAVE VODE«, počinju da ovog mladog čoveka, pre svega praktičara, odvođe u neke druge vode u kojima mu je možda od samog početka mesta i bilo. Ali,

nikad za pisanu reč nije kasno, naročito za onu pravu.

Snaga izraza i čistota misli, u tekstovima objavljenim u ovoj knjizi, potiču iz narodskih korena koje Joža Horvat vuče iz svoje rodjene Pušče. Ti koreni ali i nastavljanje sa bavljenjem osnovnim potrebama Roma, pre svega iz Murske Sobote i okoline a potom i na širim prostorima Slovenije, omogućili su ovom mladom romskom stvaraocu da ostane na životnim izvorima romske duše.

Jedino tako i pod tim uslovima, mogli su da nastanu ovi tekstovi koji slikaju romske karaktere, mentalitete i prilike baš na ovim prostorima. Objavljujući ova četiri dramska teksta, Jože Horvat-Muc, među slovenačkim Romima ali ne samo među njima, čini značajan pomak u oblasti pisane reči na romskom jeziku. Na taj način, svrstava se u red onih, kojih su, od daleke 1513 godine kada je objavljen prvi tekst na romskom jeziku na ovaj ili onaj način, težili sve da romski jezik, kako su to mnogi želeli a i trudili se, ne izumre. Čak naprotiv, pokušaji i uspeši, poput ovog koji je učinio ovaj avtor, daju podstrek i snagu, svima onima koji već ili koji će u bliskoj budućno-

Jožek Horvat-Muc

RATFALU PAUNJI KRVAVA VODA

sti, sanjati na svom maternjem jeziku.

Ova knjižica ima još jednu vrednost. Stručnjaci lingvisti ali ne samo oni, dobijaju objavljivanjem ove knjige značajnu gradju za izučavanje romskog govora u Sloveniji. Tako će, ako jednom bude urađen Atlas romskih dijalekta, biti popunjeni i romski dijalekti ili govori iz ovog kraja.

Objavljivanjem ove knjige slovenački Romi dobijaju svog prvog dramskog stvaraoca a književnost na ovim prostorima bogatija je za još jedno različitost.

DIJL TUMENCA ROMALE

Baranja Slavko - Lujzi

Najprej »Dobrodošel na svet Leonardo Baranja, upam da te bom videl decembra ko bom prišel na dopust«. Od zadnjega pisma, ki sem ga poslal reviji ROMANO THEM, sva se z ženo Meridith preselila iz Oueensa v prelepi Brooklyn. Živiva v privatni hiši v enosobnem

stanovanju, ki je oddaljen 50 metrov od plaže. Včasih si kupiva Avia vino in zvečer greva na plažo in se sproščujeva ob morskih valovih. Z mojo službo bom sedaj zelo zadovoljen, ker so me 24. junija, na mojem rojstnem dnevu imenovali v delovodjo v Levis obratu.

Bil sem zelo vesel, ko sem izvedel, povišali so mi plačo

in dobil sem diplomo. S sodelavci se razumem zelo dobro in vsi so bili zelo veseli, da so me imenovali v delovodjo. Nekega dne sem gledal in internetu o Romih, zasledil sem da v Kanadi izhaja revija Romano lil, o tem pa več naslednjič.

Vsem bralcem Romano them pa lep pozdrav!

